

представників регіонів, звідки міграція є найбільш поширеною, у міжвідомчій координаційній структурі з міграційних питань. Саме ці регіони мають зацікавленість у направленні закордонних заробітків мігрантів на інвестиції у економіку держави.

Ефективне забезпечення трудових прав та соціального захисту українських громадян за кордоном є важливим завданням, яке потребує постійного моніторингу та удосконалення законодавства як в Україні, так і у країнах працевлаштування. Розв'язання цих проблем сприятиме стабільності та благополуччю українських працівників за кордоном [3].

Список використаних джерел

1. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 року № 5067-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 24. Ст. 243;
2. Україна: Комісія пропонує тимчасовий захист для людей, які тікають від війни в Україні, та рекомендації щодо прикордонних перевірок. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/ip_22_1469
3. Малиновська О.А., Марцинюк М.П., Химинець В.В., Цімболинець А. І. Щодо захисту трудових та соціальних прав мігрантів та використання міграції в інтересах розвитку. Нац. Інститут стратегічних досліджень. 2019.

Добровольська Ю.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету.*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри
міжнародного права та міграційної
політики ЗУНУ*

Саванець Л. М.

ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ АБО ОГЛОШЕННЯ ПОМЕРЛОЮ У СПРАВАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

Масові обстріли та окупація української території призвели до великої кількості загиблих та зниклих безвісти. Серед зниклих безвісти в зоні бойових дій були також іноземці та особи без громадянства. В умовах військової агресії російської федерації в Україні визнання іноземців зниклими безвісти або загиблими має серйозні наслідки не лише для родин загиблих, які стикаються з тривалим процесом горя та невизначеності, але й для міжнародної спільноти, яка має притягнути до відповідальності винних у порушенні прав людини. Тому важливим і доцільним є роз'яснення особливостей та проблем визнання іноземців та осіб без громадянства зниклими безвісти або оголошеними померлими на території України в умовах збройної агресії.

У статті 20 Закону України "Про міжнародне приватне право" законодавець зазначив, що "підстави визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою та правові наслідки визначаються

останнім відомим особистим законом цієї фізичної особи". У цьому випадку слід посилатися на ст. 16 цього закону, згідно з якою, особистим законом фізичної особи є закон громадянства, тобто до неї застосовується право країни, громадянином якої вона є; право країни, з якою вона найбільш тісно пов'язана, тобто право країни, в якій вона має постійне місце проживання (перебування) або займається своєю основною діяльністю [1].

Така норма є логічною, оскільки система визнання осіб безвісти зниклими та оголошених померлими можуть сильно відрізнитися або бути зовсім невідомою в законодавстві країн з різними правовими системами. Варто згадати, що відповідно до вимог ст. 1593 Цивільного закону Республіки Молдова, судові рішення про визнання іноземних осіб або осіб без громадянства безвісти зниклими або оголошення їх померлими застосовуються або скасовуються відповідно до національного права особи, а в разі неможливості визначення цього права застосовується право Республіки Молдова. Національним правом особи є право країни, громадянином якої - вона є. Якщо особа має громадянство більш ніж однієї країни, застосовується право країни, з якою вона найбільш тісно пов'язана. Національне право особи без громадянства – це право держави, в якій вона проживає або знаходиться.

Для подальшого поглиблення співробітництва між державами Україна підписала двосторонні угоди, які, серед іншого, передбачають детальні процедури та наслідки визнання іноземців безвісно відсутніми або померлими. Відповідно до ст. 23 Договору між Україною та Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах, у разі визнання особи безвісно відсутньою або померлою компетентним судом є суд держави, громадянином якої особа була. Водночас слід зазначити, що суди інших держав можуть оголосити смерть іноземного громадянина або встановити факт смерті за заявою особи, яка має на це право за законом держави, що приймає рішення [2].

Статтю 1 Закону України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства" передбачено, якщо іноземець або особа без громадянства в'їжджає в Україну і перебуває на території України на законних підставах у порядку, визначеному чинним законодавством або міжнародним договором України постійне або тимчасове проживання на території України, то вони перебувають на території України на законних підставах [3].

Згідно до статті 43 Цивільного кодексу України (далі – ЦК), суд може визнати фізичну особу безвісно відсутньою, якщо у місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом одного року [4]. Необхідно підкреслити, що суд не може вирішити питання про визнання фізичної особи безвісно відсутньою, якщо є відомості про місце її перебування, навіть якщо фізична особа відсутня. Суд може оголосити фізичну особу померлою з підстав, передбачених статтею 46 Цивільного кодексу України, якщо протягом трьох років у місці постійного проживання немає відомостей про місце її перебування [4]. Однак чинним законодавством України передбачено, що для фізичних осіб, які зникли безвісти у зв'язку з бойовими діями, незалежно від того, чи брали вони безпосередню участь у бойових діях, фізична особа оголошується померлою через два роки після закінчення

бойових дій. За наявності зазначених обставин суд може оголосити фізичну особу померлою з дня передбачуваної смерті.

Приватноправові відносини, ускладнені іноземними елементами, характеризуються особливими процедурами того, яке право необхідно застосовувати в конкретній ситуації. Підставою для визначення юрисдикції українських судів викладені у ст. 76 Закону « Про міжнародне приватне право». Зокрема, судам України підсудні справи про визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою, якщо вона мала останнє місце проживання в Україні [1]. Для встановлення факту смерті чи зникнення фізичної особи законом передбачено особливий судовий порядок встановлення такого факту в окремому порядку. Ця категорія справ характеризується тим, що судовий висновок про безвісну відсутність фізичної особи ґрунтується на правовому припущенні, що особа є живою, а у разі оголошення померлою – на правовому припущенні, що особа померла. Використання заявником правової презумпції ґрунтується на тому, що заявник не володіє доказами щодо життя чи смерті конкретної особи. Тому довести ці факти прямими доказами абсолютно неможливо.

Проблема полягає в тому, що немає чіткого визначення заявника, тобто будь-яка зацікавлена юридична чи фізична особа може подати заяву до судового органу. Цивільний процесуальний кодекс не визначає переліку осіб, які можуть звернутися до суду з позовом про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою. «Наявність юридичного інтересу як загального критерію визначення процесуально-правового статусу осіб, які беруть участь у справі, є загальновизнаним» [6, с. 86].

Правові наслідки визнання особи зниклою є: «встановлення опіки над її майном; із цього майна видається утримання громадянам, яких безвісно відсутня особа зобов'язана за законом утримувати; із цього майна погашають заборгованість з інших зобов'язань безвісно відсутнього (ст. 44 ЦКУ); кредитори мають право вимагати задоволення з майна цієї особи та інше» [7, с. 130].

Згідно ст. 247 ЦПК України, щоб визнати фізичну особу безвісно відсутньою або оголосити її померлою, до суду України слід подати письмову заяву. У цій заяві необхідно: вказати мету, для якої заявникові необхідно визнати фізичну особу безвісно відсутньою чи оголосити її померлою; описати обставини, що підтверджують безвісти відсутність фізичної особи або обставини, що загрожували смертю фізичній особі, яка зникла безвісти, або обставини, що дають підставу припускати її загибель унаслідок нещасного випадку [5].

Після відкриття справи про визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою, суд України вживає низку обов'язкових процесуальних заходів, чітко окреслених у статті 248 ЦПК України. А саме: - до початку розгляду справи встановлює осіб, які можуть дати свідчення про фізичну особу, місцеперебування якої невідоме; - запитує відповідні організації за останнім місцем проживання відсутнього і за останнім місцем роботи про наявність відомостей щодо фізичної особи, місцеперебування якої невідоме; - суд уживає заходів через органи опіки та піклування щодо встановлення опіки над майном фізичної особи, місцеперебування якої невідоме, якщо опіку над майном ще не встановлено.

Після того, як суд визнає фізичну особу (включаючи іноземних громадян та осіб без громадянства) безвісно відсутньою, рішення набуває законної сили. Далі, нотаріус за останнім місцем проживання зниклої особи проводить опис майна, яке їй належить та встановлює опіку над цим майном це відповідає ч. 1 ст. 44 ЦК України. У разі оголошення фізичної особи померлою. Після набрання законної сили рішенням суду, суд надсилає це рішення: відповідному органу державної реєстрації актів цивільного стану і нотаріусу за місцем відкриття спадщини.

Таким чином, визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою у справах з іноземним елементом є складною юридичною процедурою, яка потребує комплексного підходу з урахуванням норм міжнародного приватного права, колізійних норм, а також особливостей законодавства пов'язаних із справою держав.

Список використаних джерел

1. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>(дата звернення: 08.05.2024).
2. Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах : Договір Україна від 13.12.1993 р. : станом на 10 листоп. 1994
3. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI : станом на 28 черв. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>(дата звернення: 08.05.2024).
4. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>(дата звернення: 08.05.2024).
5. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV : станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>(дата звернення: 08.05.2024).
6. Процесуальні особливості розгляду судом справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою. КиберЛенинка. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/protseualni-osoblivosti-rozglyadu-sudom-sprav-proviznannya-fizichnoyi-osobi-bezvisno-vidsutnoyu-taogoloshennya-yiyi-pomerloyu>(дата звернення: 08.05.2024).
7. Труфанова, Ю. Визнання особи безвісно відсутньою в контексті подій 2014 року в Україні [Текст] / Юлія Труфанова, Надія Мануляк // Актуальні проблеми правознавства. – 2021. – Вип. 3. – С. 128-134.